

# ادبیات ویژه برای همه کودکان و نوجوانان

مصاحبه اختصاصی پژوهشنامه با «باربارا کلوکی»،  
مشاور فرهنگی یونیسف در آمریکا

## موره‌شین الهیاری

خانم باربارا کلوکی در یونیسف (کشور آمریکا)، به عنوان مشاور رسانه‌های کودک و نوجوان و هم‌چنین مشاور کودکان معلول و ناتوان، مشغول فعالیت است. آن‌گونه که خود در معرفی خویش می‌گوید، سال‌های متمادی است که با کودکان سروکار دارد و حاصل این مدت فعالیت طولانی، تجربه‌هایی بسیار است. ما از طریق اینترنت، سؤال‌هایی را با او در میان گذاشته‌ایم و او پاسخ داده است.

می‌توانند الگوهای مثبتی باشند، به زندگی‌شان ادامه داده‌اند و با شرایطی مشابه روبه‌رو بوده‌اند. مشاهده نوجوانان یا کودکانی مانند خودشان که از مهارت‌های گوناگون و اعتماد به نفس برخوردارند، از دید این دسته از کودکان، اهمیت فراوانی دارد.

● ادبیات مخاطبان ویژه باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

○ علاوه بر مواردی که در سؤال قبلی به آن‌ها اشاره کردم، بسته به نوع مخاطب، این ادبیات می‌تواند از ویژگی‌هایی نظیر خط بریل، چاپ با خط درشت، کتاب‌های صوتی و زبان ساده و... بهره بگیرد.

● اگر مخاطبان ویژه را به دو گروه تقسیم کنیم:

● آیا ضرورت دارد کتاب‌هایی مخصوص مخاطب ویژه نوشته شود؟

○ من معتقدم کتاب‌های ویژه‌ای که مخصوص کودکان معلول است، جایگاه ویژه‌ای نیز در بین مخاطبان دارد. در عین حال، برای کودکانی که ناتوانی خاصی ندارند هم مفید و قابل استفاده است. مهم‌ترین نکته برای من این است که کودکان معلول بتوانند خودشان را ببینند و دقیقاً به همین دلیل، باید در بخشی از کتاب‌هایی که مخاطبان آن تمامی کودکان هستند، حضور داشته باشند.

گاهی کودکان ناتوان، احتیاج دارند بدانند بچه‌هایی دیگر مانند خود آن‌ها و بزرگسالانی که

کتاب‌های مربوط به مخاطب ویژه داشته‌اید؟  
 ○ من در آمریکا کتابی چاپ نکرده‌ام، اما به افراد بسیاری در کشورهای مختلف، به عنوان مشاور یونیسیف، تعلیماتی داده‌ام تا بتوانند کتاب‌های فرهنگی ویژه برای کودکان و نوجوانان را گسترش دهند.

● نقد آثار ادبی معمولاً به چه طریقی صورت می‌گیرد؟

○ من پژوهش‌های سازنده‌ای را با کمک کودکان، چه پیش از انجام نقدهای مختلف و چه پس از آن، انجام داده‌ام. این کار می‌تواند در شناخت علائق، درک و تفهیم مسائل توسط کودکان، هم‌چنین ارزیابی تصاویر و عکس‌های کتاب مؤثر باشد. حتی خود کودکان می‌توانند در نقد آثار ادبی به ما کمک کنند و البته زمانی مؤثرترند که همراه محققان که با نحوه نقد ادبیات کودک و جوان آشناينند، این کار را انجام دهند.

● آخرین سؤال این است که چه منابعی را می‌توانید در زمینه ادبیات ویژه کودک و نوجوان معرفی کنید؟

○ سایت [www. disability world. org](http://www.disabilityworld.org) یکی از بهترین منابع موجود است که مقاله‌های متعددی را در برمی‌گیرد و کتاب‌هایی را که در زمینه ادبیات ویژه برای کودک و نوجوان نوشته شده‌اند، معرفی می‌کند.

### یادداشتی از «باربارا کلوی»

معمولاً در کتاب‌هایی که برای کودکان معلول نوشته می‌شود، یک شخصیت ناتوان وجود دارد. در دهه ۱۹۷۰ میلادی، افرادی که ناتوانی‌های مختلفی داشتند، همراه مدافعان و حامیان خود، به دنبال راه‌هایی برای بهبود و کم کردن

الف) گروهی که ناتوانی‌هایی چون نابینایی، ناشنوایی، گنگی و غیره دارند ب) کودکانی که به دلیل وجود مسائلی چون طلاق، فقر و بلایای طبیعی مخاطب ویژه به شمار می‌روند، آیا دسته دوم همانند دسته اول نیازمند ادبیات ویژه هستند؟  
 ○ فکر می‌کنم کودکانی که مشکلات روحی و اجتماعی دارند هم به ادبیاتی احتیاج دارند که به نیازهاشان توجه کند. البته، باز هم باید تأکید کنم که بسیاری از این نیازها برای تمامی کودکان دنیا یکسان است. همه کودکان معلول یا سالم، غم،

### ● گاهی کودکان ناتوان، احتیاج

دارند بدانند بچه‌هایی دیگر مانند خود آن‌ها و بزرگسالانی که می‌توانند الگوهای مثبتی باشند، به زندگی‌شان ادامه داده‌اند و با شرایطی مشابه روبه‌رو بوده‌اند

ناراحتی، ترس و مرگ را به نحوی تجربه می‌کنند. برای همه کودکان ضروری است که به کتاب‌هایی دسترسی داشته باشند که در آن‌ها جنگ، کشمکش‌های مختلف و بلایای طبیعی به تصویر درآمده است. موضوعی که در این دسته از کتاب‌ها باید بیش از هر چیزی به آن توجه کرد، گروه سنی خاصی است که قرار است مخاطب ما باشد. آن‌چه اغلب «امنیت داشتن» می‌نامیم، چیزی است که رسانه بدون شک به آن احتیاج دارد، تا کودکان بتوانند به پشتگرمی آن، موفقیت‌های سخت را تجربه کنند.

● شما خودتان چه تجربه‌هایی در مورد

ویژه، چاپ و انتشار کتاب‌هایی که مختص کودکان استثنایی طراحی می‌شدند، افزایش یافت. از بین این کتاب‌ها، آن دسته که شامل داستان‌های تصویری برگرفته از زندگی واقعی افراد معلول بودند، طرفداران بیشتری داشتند و مخاطبان بسیاری را جذب خود می‌کردند. گاه پیام این داستان‌ها در مورد تشابهات موجود بین کودکان بود و گاه در مورد احتیاجات خاص یک کودک ناتوان. هم‌چنین، کتاب‌های بسیاری با هدف آماده‌سازی کودکانی که به

حساسیت‌های روحی‌شان، فعالیت‌هایی را آغاز کردند. به همین منظور، در دانشگاه‌ها رشته‌هایی چون «ناتوانی و رسانه» شکل گرفت و در عین حال، مردم‌شناسی در کنار تحقیقات گوناگون در حوزه انواع ناتوانی، دستاوردهای فراوانی را (در سطح بین‌المللی) در اختیار مردم قرار داد. در حقیقت، بسیاری از این دستاوردها توسط خود معلولین صورت گرفت. با این حال، در برخی از این کشفیات جدید، مسائل معمولاً براساس امید به شفا و توسل به لطف و رحمت خداوند پیش می‌رفت.

## ● همه کودکان معلول یا سالم، غم، ناراحتی، ترس و مرگ را به نحوی تجربه می‌کنند. برای همه کودکان ضروری است که به کتاب‌هایی دسترسی داشته باشند که در آن‌ها جنگ، کشمکش‌های مختلف و بلاهای طبیعی به تصویر درآمده است

مدارس مختلط (یعنی مدرسی که کودکان سالم و معلول در کنار هم به تحصیل می‌پردازند) می‌رفتند، نوشته شد.

نباید فراموش کرد که این کتاب‌ها، فقط مخاطبان خاص ندارند، بلکه افراد بسیاری که کاملاً هم سالم هستند، به این نوع داستان‌ها علاقه‌مندند.

این روند در ادبیات کشورها هم‌چنان ادامه دارد و هر روز به تعداد کتاب‌هایی که مخاطبان ویژه را دربرمی‌گیرند، افزوده می‌شود.

در دهه‌های بعد، محققان و پژوهشگران این رشته، شروع به تغییر دادن این تصورات کردند و در این کار هم موفق بودند. به همان اندازه نیز توانستند نقش کودکان و بزرگسالان را در انواع رسانه‌ها، پررنگ‌تر نشان دهند.

اکثر دستورات عمل‌ها و راهکارها در مورد این مسائل، توسط پژوهشگران آمریکایی طراحی و کارگاه‌ها، سمینارها و دوره‌های آموزشی در چندین کشور، توسط ایالات متحده و سازمان‌های غیردولتی برگزار شد.

حیطه ادبیات کودک و نوجوان نیز همین روند را پیموده است. در اکثر کشورها کتاب‌های بسیار و داستان‌های شفاهی متعددی وجود دارد که در آن‌ها شخصیت معلول داستان بالاخره شفا می‌یابد. هم‌چنین، داستان‌هایی در مورد افرادی که ناتوانی‌های مختلف دارند و فرشته‌خوی یا اهریمن صفت و دارای قدرت‌های ماوراءالطبیعه‌اند.

پس از این دوره، در ادبیات بسیاری از کشورها، در کنار پیشرفت‌هایی در زمینه آموزش به افراد